אוירבך ישראל

נולד ב-1925, בירושלים
התגייס לפלמ"ח ב-1942, הצטרף לפלי"ם ב-1943

סיפור המעשה

נולדתי בשנת 1925 בירושלים ועד גיל 11 לא ראיתי ים ולא ידעתי לשחות. בגיל 11 עברנו לשכונת בת גלים בחיפה ומאז הפך הים לחלק מרכזי בחיי.

בחוף בת גלים זומן לי המפגש הראשון עם הים הסוער, בעודי שט על גבי רפסודה מעשה ידי. באותו לילה התנפצה הרפסודה שלי ואני הושלכתי לסלעים. פצוע וזב דם חזרתי הביתה – בתחושה נפלאה ש"יכולתי לו", לים. תחושה דומה זומנה לי עשר שנים לאחר מכן, ממש באותו חוף, לאחר שספינת המעפילים "חיים ארלוזורוב" התנפצה על אותם סלעים בחוף בת גלים לאחר שאני וחברי חמקנו מרודפינו האנגלים. התחושה היתה אותה תחושת ניצחון: יכולנו לים ויכולנו לאנגלים.

הגיוס לפלמ"ח (1942)

בקיץ 1942 הצטרפתי לקומונה הצעירה של "המחנות העולים" בחיפה. שם התרכזו החברים שכבר גמרו לעבוד או ללמוד וחיכו לשאר החברה שלמדו לבחינות הבגרות. יום אחד נשאלנו אם אנחנו רוצים להתנדב לפלמ"ח. לא ידענו הרבה מה זה. אמרו ש"פלוגות המחץ" מתאמנות להלחם בפולש הגרמני. התנדבנו כולנו.

מיד לאחר מכן הוחלט במזכירות "המחנות העולים" שנצא כהכשרה צעירה לחולתה שעל שפת החולה, קיבוץ צעיר שעסק בדיג, ושם נחיה עד שיצטרפו אלינו שאר אנשי השכבה. שמחנו לצאת והרגשנו שם טוב. חברי הטוב בהכשרה היה חמלה (מנחם שבט) שנהרג במלחמת השחרור, בקרב על משמר העמק. חמלה ויהודית היו הזוג הראשון בחדר משפחה. אהבתי את שניהם והרביתי לבקר באוהל שלהם. יום אחד קיבלנו הודעה שעלינו לנדב לפלמ"ח חבר וחברה. החבר היה מנחם. ראיתי כמה קשה להם ההחלטה – הם רק התחילו בחיי משפחה וכבר עליהם להפרד. הצעתי שאצא לפלמ"ח במקום חמלה.

פלוגה ו' של הפלמ"ח ישבה בגבעת חיים ובעין החורש שליד חדרה. הצטרפתי למחלקה של עין החורש. מפקד הפלוגה היה מהנדס תל אביבי בשם ישראל ליברטובסקי. מפקד המחלקה – לוליק גרשונוביץ, מפקדי הכיתות היו מיקי האפט, מייק פירון, מיכה פרי וחיים מתל יוסף. קראו לה "המחלקה הירושלמית" ואנשיה גויסו מבין חברי "המחנות העולים" בירושלים ותל אביב בתוספת סטודנטים ואפילו בני משק כמו יונתן גלעדי מרמת רחל ועוד כמה "סתם" ירושלמים שהתנדבו.

יום אחד שמענו שפלוגה א' ירדה לנגב חמושה במקלות לקדם את הגרמנים שהתקרבו למצרים, ושאנחנו פלוגה ו' עולים לגליל להחליף אותם ושהמסע יהיה רגלי.

באילת השחר התארגנו באוהלים, שלושה בכל אוהל. איתי היו לוי פיגנבוים מקרית חיים ויונתן גלעדי מרמת רחל. לוי נהרג בבית קשת במלחמת השחרור ויונתן נהרג בעת שפיקד על יחידת מיעוטים ליד באר שבע. חיים בן דור ודני מס היו שכנים שלנו. דני נהרג עם הל"ה וחיים – בבלד-א-שייך שליד נשר. דני, חיים ואני היינו הנשקים: טיפלנו בנשק ודאגנו לסליקים, וחמישתנו היינו חבורה עליזה: דני היה המבוגר, סטודנט באוניברסיטה, חיים איש ספר, כותב סיפורים ושירים, יונתן שובב טוב לב ולוי קצת מגושם ואמין מאוד.

עבדנו הרבה במשק לצבור ימי אימונים. אבל עם חלוף הימים והשבועות גברו הגשמים, הקור והרטיבות חדרו לעצמות והתמלאנו יאוש. חיפשנו "אקשן".

הקורס הימי הראשון של הפלי"ם (ינואר-מרץ 43')

על לוח המודעות של המחלקה הופיעה מודעה על התנדבות לקורס ימי. נראה היה לי שזו ההזדמנות לצאת מעליית הרפת ומגן הירק, וגם באמת אהבתי את הים. נרשמתי. גם חיים בן דור נרשם: "אם לחיות בחרא – אז לפחות לצוף", הוא אמר. נסענו יחד לחיפה לוועדת הקבלה. שכנעתי אותם שאני ימאי מבת גלים, דייג מחולתה ושחיין מצטיין. אותי קיבלו, את חיים לא. חיים המצוברח אמר שעוד מעט נגמרת מלחמת העולם ואנחנו משחקים ב"תנובה". הוא החליט "לערוק" מהפלמ"ח ולהתגייס לצי הבריטי. וכך עשה. מאוחר יותר אני עצמי נשלחתי לצי הסוחר הבריטי ופגשתי אותו במצרים במדי מלח לבנים, מקטר על בזבוז הזמן באלכסנדריה.

בינואר 43' הגעתי לקורס הראשון של הפלי"ם. הקורס התקיים בחולות שליד קיסריה העתיקה, אז כפר ערבי קטן.

בשדות ים היו כמה צריפים, מטבח וחדר אוכל מפח, מספנה קטנה והתחלה של חקלאות בהיפודרום העתיק.
במחנה שלנו – אוהלים בעיגול, תורן גבוה במרכז עם הדגל הלאומי, סככה להרצאות ושיעורים, שירותים סניטריים באופק ופעם בשבוע מקלחת חמה מחבית רותחת על אש מגזרי העצים שקושטנו על שפת הים.
לקורס הגיעה קבוצה מפלוגה א', רובם מבוגרים ממני, ותיקים, בוגרי וינגייט, לבנון ומאורעות: משה שטורמן, משה ארז, זמי מחולתה וזלמן פרח מבית השיטה. בין היותר צעירים – איצ'ה שהכרתי מ"המחנות העולים" שבינתיים הספיק להפליג שנתיים על אוניות סוחר בריטיות ולחזור עם השם אייק.
אייק מלא סיפורים על מסעות בים, התקפות צוללות, ביקורים בנמלים, דרום אפריקה, אנגליה, פיראוס, בנות יפות בכל נמל, קטטות בבארים.
מפקד הקורס הוא יענקלה סלומון, איש יבשה מובהק, והמדריכים – שמוליק טנקוס, ברצ'יק (דב מגן) ומוקה לימון ואברהם זכאי עוזר על ידם. הם מאנשי הימיה של "הפועל" בירקון, חברי הכ"ג, מלווי אוניות מעפילים, ימאים מעולים שופעים סיפורי ים ושירי מלחים.
הקורס התקיים בתנאי חורף קשים, קר מאוד וסערות עזות, סירות האימונים שלנו היו דב, רבקה ותרצה, אלה הסירות שעליהם אומנו הכ"ג לפני שיצאו לפעולה. היה זה לאחר הפעולה, כשעוד לא ידעו מה עלה בגורלם. וזה היה נושא להרבה שיחות בינינו. לעתים קרובות נקראנו להוציא את סירות האימונים הכבדות מהים בלילות. רטובים ורועדים אנחנו לומדים לפעול בחושך ומנסים אחר כך להתחמם באוהלים הפרוצים לרוח. האוכל בכמות מזערית, אוכלים יחד עם אנשי הקיבוץ. ממחסני הפלמ"ח קיבלנו "בולי-ביף" לתגבור התפריט, אותו מסרנו לאקונומית חנה סנש. לא ידענו אז שהיא כותבת שירים. יום אחד ביקר אותנו בקורס יצחק שדה. אמרנו לו שאנחנו רוצים להשאר כיחידה עצמאית ומגובשת, והוא אמר שלא זו המטרה, המטרה היא שבכל יחידות הפלמ"ח יהיו אנשי ים שיוכלו לסייע בחציית הכנרת והירדן. דבריו תסכלו אותנו, אבל כך היה. בסוף הקורס פוזרנו ליחידות, קורס ימי שני לא התחיל מיד.
לקראת סוף הקורס נשאלה השאלה: ומה הלאה? הקורס מומן על ידי המוסד-לעליה, שרצה להכשיר ימאים ומלווים לאוניות-מעפילים. מפקד הפלמ"ח יצחק שדה רצה שהימאים יחזרו ליחידותיהם וישמשו יועצים לפעולות הקשורות לים. זלמן פרח ביטא את דעתנו שיש ליצור מחלקה ימית שתהווה גרעין לכוח ימי. מאז שהכ"ג נעלמו לא היה לנו שום כוח כזה. מאירופה הגיעו ידיעות נוראיות וחשנו שהתקופה היא גורלית.
אבל לאחר שלושת חודשי הקורס התפזרנו וחזרתי לכפר גלעדי. צירפו אותי למחלקה המסייעת של פלוגה ו'. לא אהבתי להיות שם. מצד אחד כבר התחילו להתארגן להעלות אנשים על אוניות ומצד שני אני תקוע במחלקה המסייעת, סוחב מרגמות על הגב, דבר שהיה לי די קשה. מפקד המחלקה היה יצחק רבין. עם יצחק רבין היו לי כמה אינצידנטים לא נעימים. הוא אמר לי: או שאתה בפלוגה המסייעת או שאתה לא. אינני רוצה כאן ילדים מיוחסים. הפכתי לילד פרובלמאטי עד שסוף סוף הושיעוני ושלחוני לקורס מ"כים באילת השחר. הקורס העלה לי קצת את המוראל, אבל כל הזמן שאפתי לחזור לים, לא הייתי שלם עם עצמי. מפקד הקורס היה ציון "הג'ינג'י" מירושלים, והמדריכים רב צציס וחיים מתל יוסף. חלק מהחניכים היו מהמחלקה הקודמת וחלק בא מהמחלקה של כפר גלעדי. היו בו גם חמש בנות. הרגשתי שנפשי חצויה: הסיפורים של אייק הותירו בי רושם עצום. לפני שהצטרף לקורס הימי כבר הספיק להיות שנתיים על אוניות סוחר בריטיות! לקראת סוף הקורס נתקפתי לפתע בקדחת טרציאנה, מדמדם עם חום גבוה שכבתי בחדר חולים של הקיבוץ, הזיתי הזיות, רעדתי והזעתי ולאחר שבוע הותירה אותי הקדחת רזה וחלש מכדי לעמוד על רגלי. נשלחתי לבית הבראה "מגידו" שבחיפה וכעבור שבוע חזרתי עם קצת כוחותי אבל עדיין חלש מלהשתתף בקורס. וכך נמצאה לי פרנסה חדשה.

מעביר עולים מסוריה לראש פינה (מאי יוני 43')

עליה ב' מארצות ערב נמשכה טיפין טיפין כל הזמן. אחת הדרכים היתה לרכז יהודים מלבנון וסוריה בקבוצות בנות כעשרים איש – גברים, נשים, ילדים וזקנים, בעיר הסורית קוניטרה שבגולן ומשם הביאו אותם לדרדרה, מאחז של חולתה במזרח החולה. מדרדרה הועברו בסירות של הקיבוץ לחולתה שבצד המערבי של החולה. ומכאן הובלנו אותם ברגל במעלה נחל חצור עד לראש פינה. שם הלינו אותם ובבוקר הועברו במכוניות לפנים הארץ.
בשעות הערב היה מגיע טנדר שהביא אותי לחולתה, שם חיכינו לסירות המעפילים ובערך בתשע בערב יצאנו לדרך לכיוון ראש פינה. לפנות בוקר הגענו לראש פינה, הכנסנו את העולים לבית התרבות והלכנו לנוח קצת בתחנת הנוטרים המקומית. בבוקר השכם חזרנו לאילת השחר מחופשים לפועלי בניין. מדי פעם, כשהיה יום חופשי מהובלת עולים, הייתי מצטרף לקורס, כך שהצלחתי כאילו לגמור, חסרה לי רק השלמה ב"ניהוג כיתה" שאני עדיין חייב לפלמ"ח.

חצי שנה ב"העוגן" בחיפה (יולי-דצמבר 43')

יום אחד קיבלתי הודעה להתייצב אצל דוידקה נמרי בבניין סולל-בונה ברחוב הגמל בחיפה. דוידקה, נמרץ וממעט בדיבור, פנה אלי כאל מכר ותיק. הוא סידר לי ולקיפי (אריה קפלן) עבודה ב"העוגן", חברת-בת של סולל-בונה, שהפעילה בנמל חיפה סירות מנוע להסעת אנשים ומשאות

אל האוניות העוגנות לאורך שובר הגלים או "עומדות על עוגן" מחוצה לו. בתחילה שימשנו כעוזרי הגאי ולאחר מכן כהגאים ואחראים על סירות. במשך החצי שנה שבה גרנו בהדר הכרמל נמצאנו במרכז העניינים: ליווינו בעצות את ה"מאבק" של החבר'ה היותר בוגרים על הקמת היחידה הימית. זלמן פרח ריכז את הנושא. הוא התרוצץ בין יגאל אלון ליצחק שדה, בין אנשי המוסד לעליה לבין מנהיגי ההסתדרות, דברים התחילו לזוז והמחלקה הימית קמה.

שוב בכפר גלעדי, במחלקה המסייעת של פלוגה ו' (ינואר 44')

קיפי נשלח לעבוד על אוניית המשא "עמל" כנער סיפון, ואני, ירוק מקנאה, מצאתי את עצמי שוב בפלוגה ו', בכפר גלעדי. שם היתה המחלקה המסייעת. מפקד המחלקה היה, כאמור, יצחק רבין ולידו עמוס סוכצ'ובר (חורב), מתי פלד, יענקלה חפץ ויוחאי פישמן (בן נון). במשך כחודש עבדתי בגן הירק, במטבח ובמכבסה, ובינתיים הוקמה המחלקה הימית וצורפה לפלוגה ו'. החבר'ה עשו לי מסיבת פרידה גדולה עם שתיה כדת ועברתי לשדות ים.

חצי שנה במחלקה הימית בשדות ים (פברואר-יולי 44')

הקיבוץ – חלקו עוד היה ליד קרית חיים במפרץ חיפה וחלקו נמצא כבר בקיסריה. עבדנו כסוורים בנמל חיפה יחד עם הפועלים הסלוניקאים שלא ידעו איך בדיוק לאכול אותנו, ועם מאות חורנים מוכי פרעושים שהגיעו מסוריה וחיו בסביבות הנמל. עבדנו בסבלות. העבודה היתה קשה מאוד. התחרינו עם קבוצות ערביות על דריסת רגל בנמל. היתה לנו אמביציה עצומה להשיג הספק עבודה שלא יפול מזה של הפועלים הערבים.

השקים והארגזים עריין לא כפופים לתקן ולפעמים משקל השק כמאה קילוגרם. שניים מרימים שק, אחד מתכופף ומעמיס אותו על הגב וצועד איתו על לוח צר לתוך המחסן. שם, באמנות, צריך להפיל אותו על השקים המסודרים כבר בטורים ישרים. מקרונות הרכבת פורקים שקי אשלג וארגזי פרי הדר, בצהריים אוכלים במטבח הפועלים, זלמן פרח, עכשיו מפקד המחלקה, דואג לסידור העבודה, להתחשבנויות עם הקבלן, ובכל רגע פנוי סוחב שקים יחד איתנו. צריך ללמוד ממנו – שק המונח נכון על הגב שוקל הרבה פחות.

בינתיים המחלקה הולכת וגדלה. זלמן היה המפקד. קיבלנו זאת ברצון. הצורה בה הוריד פקודות היתה תמיד כאילו מחליטים יחד ועושים. אף פעם לא "לך תעשה". זלמן נוסע לפלוגות ותולש מהן את הימאים תוך ריב עם מפקדיהן. יש כבר פלמ"חניקים על אוניות סוחר ויש העובדים בדיג. בפלמ"ח מחליטים שעל כולם לעבור קורס ימי מקוצר וחלקנו מדריכים בקורסים בקיסריה. אני מדריך את אנשי המחלקה הגרמנית שעומדים להתגייס לבריגדה היוצאת לאירופה.

בתחילת פברואר 44' קיבלתי הוראה לעלות על אוניית המשא "עמל" כנער סיפון. שמחתי שמחה גדולה וחגגנו עד אור הבוקר את הפיכתי מימאי של סירות לימאי של אוניות.

האוניה "עמל" (פברואר 44' דצמבר 45')

אוניית הקיטור "עמל" היתה אוניה עתיקה השייכת לחברת עתיד של משפחת בורכרד. הדגל היה פלסטינאי, כלומר בריטי, המהירות כ-7–8 קשר, והיא נשאה תחמושת ואספקה עבור הצי המלחמתי הבריטי. בצוות היו יהודים, ערבים, מצרים ויוונים. כמו כן היו באוניה ארבעה מלחים של צי המלחמה האנגלי (Navy) האחראים על שלושה תותחי 20 מ"מ נגד מטוסים. כיוון ששירתה את הצי המלחמתי כנושאת תחמושת וציוד – נשאה האוניה דגל כחול שבפינתו העליונה דגל הוד-מלכותו, "Blue Ensign".

התחלתי כ-pantry boy וסיימתי ככלכל ראשי.

באותה תקופה הפליגה "עמל" בנמלי המזרח התיכון, בין אלכסנדריה, פורט סעיד ואיסמעיליה באגם המר שבתעלת סואץ; פורט תאופיק ופורט איברהים במוצא הדרומי של התעלה; מסאווה שבאריתריאה בים האדום; וכן חיפה וביירות. העברנו תחמושת לתותחי הצי הבריטי, שקי קורדיט (חומר נפץ) ופגזים ששקלו למעלה מטון, אותם היה צריך לקשור היטב שלא יזוזו בסערה. וכשהתמזל מזלנו העברנו מזון ומצרכי שקם (Naafi). היה שם מכל טוב: סיגריות, שוקולד, ממתקים, בגדים. למרות השמירה שאמורה היתה להיות קפדנית – לא חסר לנו דבר, ואפילו נשארה בידנו כמות לסחור בה עם אוניות אחרות ועם סירות המפרש שמילאו את הנמלים.

באותה עת היו הגרמנים בנסיגה גדולה מארצות צפון אפריקה. מצרים היתה מלאה צבאות שונים: דרום אפריקאים, אוסטרלים, פולנים מצבא אנדרס שלחמו לצד הבריטים, הודים ופלסטינאים. ערב-רב של חיילים, מדים והמולה. השוק השחור פרח וכן גם שוק המין.

בין האנשים שפגשנו באלכסנדריה היו אנשי המחלקה הגרמנית של הפלמ"ח שהסתובבו בתוך מחנות השבויים של הגרמנים. שמעון אבידן היה מפקד המחלקה הזו. היינו נפגשים הרבה עם החיילים הישראלים ששירתו במצרים. פגשתי את חיים בן דור, שערק מהפלמ"ח. הוא דאג לנו בשתי צורות: האחת, מילא את מבנסיו בכל מיני פרודוקטים מה"נאפי", והשניה, לעיתים שם במכנסיו אקדחים, כדורים וכו'. בעסקי נשק אלה עבדו איתי יאיר ברקר ומלאכי אפרת. כדי לחסום את נתיב האספקה של בנות הברית היו הגרמנים זורעים בלילה בתעלה מוקשים מגנטיים ממטוסים מנמיכי טוס. והתעלה היתה אכן זרועה אוניות טבועות. כיוון ש"עמל" נשאה חומרי נפץ, לא צירפו אותה לשיירות אלא

היה לנו הכבוד לשייט לבד. על גשר הפיקוד עמדו רב החובל, נתב צרפתי והגאי וכל הצוות הצטופף בירכתי האוניה בזמן חציית התעלה. חשבתי שאם ניפגע ממוקש, הרבה לא ישאר מאיתנו כאשר כמה מאות טון חומרי נפץ יתפוצצו. למזלנו לא קרה כלום.

רוב הצוות עסק במסחר ובהברחות. ויקטור ולוקה היוונים העבירו סוליות חשיש מהארץ ומסוריה למצרים; יומבו רב המלחים מכר שעונים גנובים; רב החובל העלה והוריד בכל נמל ארגזים כבדים ומסתוריים, אנחנו סחבנו אותם אבל לא ניחשנו מה תכולתם. למחרת היו מגלים שחסרים חבל קשירה או כמה פחיות צבע.

אני עסקתי בהברחת נשק. באלכסנדריה היה מחנה של הצי הבריטי, ששירתו בו קצינים זוטרים יהודים ארצישראלים. מדי פעם הביאו לנו לאוניה אקדחים ומקלעים ובחיפה, בלילה, היינו מורידים את הנשק לסירות המוטור של "העוגן".

יום אחד, כמה ימים לאחר רצח הלורד מוין בקהיר על ידי אנשי לח"י (שאירע בתאריך 6.11.1944), ביקרתי במחנה. חיים בן דור, חברי הטוב שערק מהפלמ"ח לצי כדי ללחום בנאצים, מצא את עצמו נלחם שם בשעמום של חיי המחנה. לפני צאתי מהמחנה נתנו לי חמישה אקדחים להביא לחיפה עבור ה"הגנה". הייתי לבוש במעיל בטל-דרס קצר מהודק למותניים בחגורה, רכסתי את המעיל, הטמנתי את האקדחים בתוכו ופתחתי כצעדה ארוכה בתוך הנמל, משער 42, שם היה המחנה, עד שער 6, משם יצאו הסירות לאוניות. הנמל היה מלא משטרה צבאית בריטית, הלכתי מתנדנד כשיכור, צורח שירי ים אנגליים שלמדנו מהתותחנים שלנו. ניגשתי אל כל שוטר צבאי לשאול איפה שער 6, כך הגעתי מזיע ורועד מפחד עד לסירות.

יום אחד נלקחנו לקורס קצר על תותחי ה-20 מילימטר נגד מטוסים שהיו על "עמל". וכל אחד מאיתנו קיבל מינוי: להיות מספר 2, ליד התותחן האנגלי. הייתי מספר 2 של הסקוטי ג'וק. חיבבתי אותו מאוד ולמדתי ממנו כמה שירים ובלדות סקוטיות.

לאחר שרומל ניגף במדבר המערבי והאמריקאים כבשו את מרוקו, טוניס ואלג'יר, הגיעו אלינו כמויות אדירות של תחמושת והפלישה לסיציליה החלה. יום אחד התחילו להטעין גם אותנו לקראת נסיעה למערב הים התיכון. באוניה היתה התרגשות גדולה: אולי סוף סוף נתקרב לזירת ההתרחשויות? עגנו עמוסים במקומנו הקבוע באלכסנדריה וחיכינו לשיירה שהתארגנה: אוניות משא ואוניות נוסעים מלאות חיילים, מכליות דלק וספינות אספקה – ארמדה שלמה עושה את דרכה מערבה.

פרקנו את כל המטען במלטה, ושוב אנחנו בים ופנינו לטרנטו שבדרום המגף. כוחות הברית כבשו בינתיים את סיציליה ועברו משם לדרום איטליה, מטפסים למעלה, לאורך המגף. בין הכוחות הלוחמים היו גם יחידות תובלה יהודיות מהארץ. שהינו כמה ימים בטרנטו.

יום אחד עברה משאית צבאית מיחידה יהודית פלסטינית וגילתה אותנו. שמחנו מאוד לפגישה איתם. ביניהם משה מוסינזון איש נען. מהם שמענו לראשונה פרטים על השואה. ניצולי השואה התחילו להגיע ובפיהם סיפורי בלהה. בערי הדרום, ברי, ברינדיזי וסנטה מריה, כבר הוקמו מחנות פליטים שארגנו החיילים היהודים מיחידות התובלה בעזרת הג'וינט האמריקאי.

בברי היה מחנה תובלה גדול, יהודי-פלסטיני, שהתגייס כולו לעזרת הפליטים היהודים. שם פגשתי את ישראל ליברטובסקי, מפקדי מפלוגה ו' של הפלמ"ח, ואת מאירקה דוידסון מאילון – סמלים ביחידות תובלה שריכזו את פעולות העזרה, ועם מבט לעתיד הקימו את יחידת הפנטום המפורסמת "טי.טי.ג'י", ראשי תיבות של טלחס טיזי גשפטן – יחידת "ישקני" בארגון עליה ב' ורכש (לימים חזרתי לאיטליה והייתי קשור איתה תקופה ארוכה).

בברי פגשתי גם את הצנחנים מהארץ: חנה סנש שהכרתי מקיסריה כבר יצאה למשימת הצניחה בהונגריה מאחורי הקווים. צבי בן יעקב שהיה איתנו בקורס הימי בקיסריה צנח בצ'כיה. בברי חיכו סוריקה מקיבוץ שמיר, שפירא ממעוז חיים ואחרים.

קיבלתי הלם למראה שארית הפליטה עם הזרועות המקועקעות במספרים. שוחחתי עם ישראל ליברטובסקי. הצעתי לערוק מהאוניה, להצטרף אליהם בהברחת הפליטים שהתרכזו במחנות באיטליה המשוחררת. אבל ישראל אמר: כאן אולי תעזור, אבל הבעיה היא להביא אותם ארצה, ולזה דרושים ימאים. חזור ארצה לפלי"ם. כך תביא יותר תועלת. בינתיים הכינו החיילים משלוח של נשק לארץ: אקדחים, טומיגנים (מקלעים) ואפילו רובי פגזים "פיאט" עם תחמושת. כאלה, הם אומרים, אין בארץ. איך לקחת את כל זה על האוניה כשחלק מהצוות הם מלחי צי בריטים, חלק ערבים ומצרים וחלק יוונים? ועל כל אלה, צריך להזהר מרב החובל היהודי (כך נמסר לי בפעם הקודמת כשפרקנו נשק בחיפה). הכנסתי את ג'וקי אפשטיין (הקצין הראשי) לתמונה. במחסן החבלים והצבעים שבחרטום, ליד שרשרות העוגן, הכנו מחבוא גדול וערב אחד ג'וקי הזמין את האנגלים אליו לקבינה לשתיה באמתלה כלשהי, את היוונים החלפנו בשמירה על כבש האוניה ומאוחר בלילה הגיעו החיילים שלנו עם טנדרים עמוסים. העברנו הכל לחרטום, שימנו את הכלים ועטפנו בשקים והחבאנו מתחת לערימה של חלקי שרשרות, גרוטאות פחים ויריעות בד. הכל עבר בשלום.

האוניה מקבלת הוראה להיות מוכנה לצאת לדרך, כנראה לים האדריאטי. יצאנו לים. הקפנו את עקב המגף האיטלקי בשיירה גדולה ובפיזור רב, כשאנו מזדנבים מאחור. פתאום מתקבלת פקודה לחזור ולהכנס לברנדיזי, נמל קטן בדרום המגף. זרקנו עוגן וחיכינו. התברר שנמל היעד שלנו,

אנקונה, שנכבש על ידי כוחות הברית, נפל שנית לידי הגרמנים. וצריך לחכות לכיבושו מחדש, הפעם בידי האוסטרלים וחיילי הבריגדה היהודית.
גמל אנקונה היה מלא אוניות טבועות והעיר היתה הרוסה מהפצצות. נראו בה אך מעט תושבים והרבה מאוד צבא, מכל העמים. האוניה היתה אמנם המקום הפחות בטוח בגלל מטען התחמושת שעליה והפצצות המטוסים הגרמנים שהמשיכו להטריד אותנו, ובכל זאת היא הפכה למרכז פגישות לחיילים היהודים מהבריגדה ומיחידות הנהגים מארץ ישראל, כמו גם לחיילים יהודים מדרום אפריקה, אוסטרליה והצבא הפולני, ואפילו לפרטיזנים יהודים איטלקים שירדו מההרים.
את האוניה פרקו יחידות סוורים צבאיות יומם ולילה, חוץ מאשר בזמן התקפות האוויר. גמרנו לפרוק ויצאנו חזרה, הפעם בלי שיירה. כנראה כי היינו ריקים וטביעת "עמל" לא תהיה אבידה גדולה במיוחד לבנות הברית.
אחרי שנה ב"עמל" הגענו לחיפה. שמחתי לפגוש את חברי, אנשי המחלקה הימית של הפלי"ם. קיבלתי הוראה לרדת מהאוניה ולהצטרף לקורס ימי לחובלים המיועד לאנשי הפלמ"ח שהתנהל בין כתלי הטכניון. בלילה, לפני שירדתי בחיפה, פרקנו לסירות המנוע של חברת "העוגן" את כל הנשק שצברנו במסע הארוך. הצלחתי לגייס לפלי"ם את יאיר ברקר שכבר קיבל "הסמכה" כ"מלח מושלם".

קורס חובלים 1 – (חורף 44' – 45')

בקורס החובלים הראשון של הפלי"ם שנפתח בטכניון השתתפו כחמישה עשר איש, ביניהם משה רבינוביץ, יוסף הובר (דרור), ישראל רוזנבוים (רותם), דוד בן חורין (דודלה), צבי כצנלסון (מירי), קיפי, ברצ'יק ומיקי האפט. גרנו בשדות ים, על יד קרית חיים.
מפקד הקורס היה ברצ'יק (רב מגן) והמדריכים באו מקרב בית הספר הימי: שמואל טנקוס, שיינמן (רב החובל האיטלקי) שלימד נביגציה וכן פרופ' אולנדרוב שלימד אותנו מתמטיקה. הקורס הזה היה יוצא מהכלל, הן מבחינת החומר שנלמד בו והן מבחינת הרצינות שלנו בלימודים. לימודים מאוד מרוכזים, עבודה קשה והישגים.
במהלך הקורס כבר היה ידוע שנעבור לעבודה בעליה ב' והדגש בלימודים הושם על ארגון אוניות מעפילים – מבחינת ההצטיידות, הבאת העולים, הכנת הדרגשים וכו'. סופר לנו על אוניות המעפילים בשנות 36'– 39'. במסגרת הקורס עברנו קורס חבלה במשמר העמק וכן קורס אימון גופני. לא כולם סיימו את הקורס, חלק מהאנשים יצאו לאירופה לפני שגמרו את הקורס.

"עמוס" (מרץ – מאי 45')

בגמר קורס החובלים הראשון ארגנו צוות לאוניה"עמוס" של חברת עתיד. איתי עלו מנחם כהן, אלכס שור, פטר הופמן, בוב (בנימן) שטרסברג (נתיב), ועוד. רב החובל היה מרטין אקריש. היתה זו ספינת דייג שהפכו אותה לאונית משא שנסעה בין ביירות ואלכסנדריה. החיים באוניה היו באמת קשים. בעת היותנו באלכסנדריה התבשרנו שגרמניה נכנעה ושהמלחמה הסתיימה. פגשנו שם את החבר'ה הראשונים שהתחילו לעבור לאיטליה במסגרת עליה ב', ביניהם זלמן פרח שהופיע במדי חייל והיה בדרכו לאירופה.

קורס מפקדי סירות מספר 5, הורדת מעפילי ברל כצנלסון וחנה סנש (יוני 45' – ינואר 46')

היינו חסרי מנוח כי החברה התחילו לצאת לשליחות. לאחר כמה חודשים ירדתי מ"עמוס" ועברתי להדריך בקורס מפקדי סירות מספר 5, בפיקודו של יוסף דרור. תוך כדי הקורס השתתפנו בהורדה של מעפילים לחוף. הספינה "ברל כצנלסון" הגיעה לחוף שפיים. אני פיקדתי על אחת מארבע הסירות שפרקו את המעפילים. בין הבחורים שעזרו בהורדה היו יוסף דרור, אלכס שור, יוסקה אלמוג ונמרוד אשל. שתי סירות יצאו דרומה ושתיים – צפונה. שתי הסירות שיצאו דרומה נתפסו והובלו ללטרון. היו עליהן יוסף דרור, יוסקה אלמוג ונמרוד אשל. אנחנו יצאנו צפונה. איתי בסירה

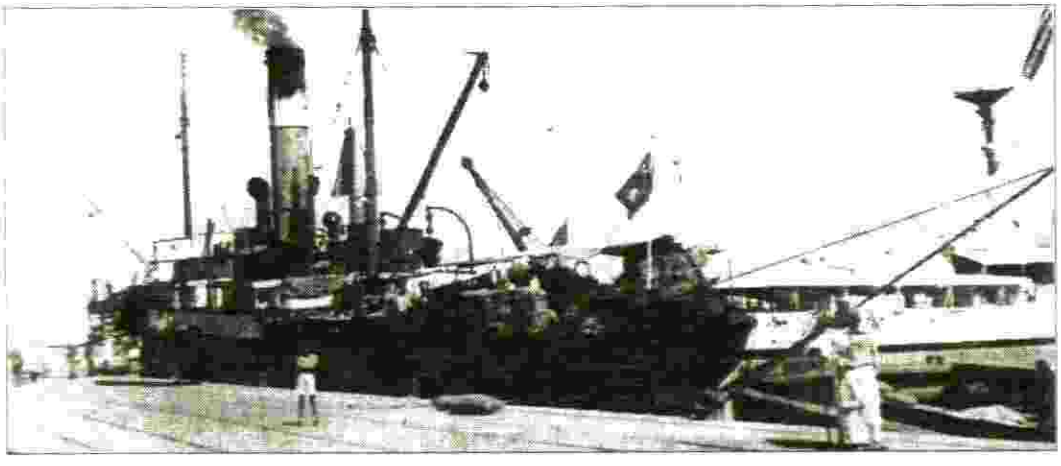

מלח על "עמל" / טָרַנְטוֹ, איטליה, 1943

היו משה ליפסון, ניסן לויתן ואורי רביקוביץ.
במשך יומיים הסתובבנו בים, בלילה עגנו בשפך נחל הפליק. לפנות בוקר התקרבה אלינו סירה מאוניית מלחמה בריטית. משה ליפסון דיבר ערבית. שמענו את המלח האנגלי מודיע לאונייה שזו ספינת דייג ערבית. המשכנו לחתור צפונה ברוח צפונית חזקה. מהחוף ירו עלינו וקראו לנו להזדהות, כנראה נוטרים ערבים. לבסוף הגענו חזרה לקיסריה וירדנו בשלום. זמן קצר לאחר מכן גם אלכס שור הגיע עם סירתו לאחר הרפתקאות דומות. היה זה שבועיים לפני סוף הקורס. מילאתי את מקומו של יוסלה דרור כמפקד קורס 5, מאחר שהוא נאסר, כאמור, וישב בלטרון.
הספינה "חנה סנש" עלתה על שרטון מול נהריה. מתחו חבל והעבירו את האנשים אחד אחד. זמן קצר לאחר שירד אחרון המעפילים האוניה התהפכה. זכור לי שדוידקה נמרי איבד אז את עשתונותיו. "יש לקרוא למשטרה!" הוא צעק. כי האוניה עלתה על שרטון ועמדה להתהפך. "יש להציל את האנשים!". סביב זה התגלע ויכוח קשה בינו לבין אנשי הפלמ"ח. השתתפתי גם בשתי הורדות של ה"פטרו". והיו מקרים בהם נסענו לחוף והאוניות לא הגיעו. הקשר איתן אף פעם לא היה תקין.
בזמן הקורס השתתפנו בפעולות מיוחדות של הפלמ"ח. אחת מהן היתה פיצוץ גשרי הרכבת. יצאנו מקיסריה לעתלית בסירה. הורדנו את החבלנים ומייד לאחר הפיצוץ הובלנו אותם בחזרה לקיסריה. אני הייתי אחראי על הצד הימי שבפעולה זו. כמדומני שיענקלה סלומון אמר אז שזו היתה הפעולה המשולבת הראשונה בין הפלמ"ח לפלי"ם, בין כוח יבשתי לכוח ימי.

השליחות לחו"ל – עובד במחנות השונים בארגון, ניקיון ואדמיניסטרציה (מרץ אפריל 46')

יום אחד נקראתי לתל אביב, הלבישו אותי "פראנג'י" ויצאתי על האוניה "קדיו", אוניית נוסעים יוונית, לצרפת. היו אתי יוסף ליזרוביץ האלחוטאי, קיפי, ואליעזר ורש. יצאנו ללא כל תעודות. רק לחנה סירני וחגי אבריאל היו תעודות. רב החובל קיבל כנראה תשלום הגון כדי שיעלים עין. במרסיי פגש אותנו ישרוליק רותם שישב עם קבוצה של יהודים הולנדים במחנה "מדרג" שבסביבות העיר. הלבישו אותי במדי חייל בריטי, שהיתי שם כשלושה שבועות. ממרסיי עברתי למילנו, מרכז עליה ב', שם ישבו יהודה ארזי, ישראל ליברטובסקי ומאירקה דוידסון. כמו כן היו שם יוחנן זייד, זוריק דיין, אליעזר ביגר, שלהבת פרייר ועוד. היות ולא הייתי רגיל להסתובב במדי חייל, עוררתי חשד, והוצע לי לעבור למחנה המעפילים במג'נטה. מג'נטה שימשה כבסיס הספקה של עליה ב'. שמחתי לפגוש שם את משה רבינוביץ, מפקד הבסיס. קיבלנו לשם בעיקר דלק ונשק.
המחנה שכן בתוך וילה על שפת הנהר טיצ'ינו, אחד מיובלי הפו. בעבר השתייכה לפשיסט. וקבוצות של שודדים פשיסטים עדיין רחשו סביבה. שם גם ריכזו את הדלק לאוניות ולמכוניות, וכן מזון ונשק שאוחסן במרתפים. עזרנו בניקוי הנשק ואריזתו, בקבלת דלק ובחלוקת העבודה. במג'נטה שהו באותו זמן אחדים מהקבוצה האיטלקית של קבוצת הנקם של אבא קובנר. חומר אנושי טוב, רובם אנשי תנועות חלוציות. הכרתי אותם. התחברתי אליהם. ראיתי קצת מה הם עושים. משה רבינוביץ ואני ישבנו די הרבה זמן במג'נטה. הכנו את העולים בכמה מחנות מסביב למילנו וליווינו את השיירה ללה ספציה. עד שיום אחד משה רבינוביץ עזב את מג'נטה ועבר ללה ספציה להכין את האוניות "פדה ו"פניצה".

"אליהו גולומב" ו"דב הוז" – פרשת לה ספציה

לקראת ההפלגה רוכזו העולים במחנה אחד גדול בסביבות מילנו שממנו היה צריך להעבירם בשיירות ללה ספציה, מרחק 300 ק"מ. למטרה זו גייסו כעשרים מכוניות צבאיות מכל היחידות העבריות באיטליה (בנוסף למכוניות ה-ttg שלנו) וריכזו אותן במילנו. המכוניות צובעו במספרים חדשים, ישראל ליברטובסקי הכין עבורם תעודות נסיעה מתאימות, ואנחנו תרגלנו את העולים לנסיעה עד לאוניה. בנוסף לאנשינו גויסו לעזרה גם חיילים מהיחידות העבריות. יצאנו לדרך. ישראל ליברטובסקי היה מפקד השיירה ואיתו היו שלהבת פרייר, אליעזר טל, פטר הופמן, אנוכי וחיילים מהיחידות העבריות. במרחק כ-25 ק"מ מלה ספציה, במרכזו של כפר קטן, עצרו אותנו יחידות של הצבא האיטלקי והקיפו אותנו במכוניות משוריינות. ישראל ליברטובסקי ושלהבת פרייר ניסו לשכנע את האיטלקים שאיננו פשיסטים המנסים לברוח לספרד. לבסוף הסכימו ללוות את השיירה ללה ספציה תחת משמר כבד.
בהגיענו לנמל לה ספציה הורדו האנשים מהמשאיות והובלו לרציף שבו עגנו האוניות, בעוד יחידת הצבא האיטלקית מרכזת את המכוניות הריקות בפיאצה בקרבת מקום כשמכוניות המשטרה מקיפות אותן וסוגרות עליהן. ברור היה שתוך כמה רגעים תגיע המשטרה הצבאית הבריטית ולכן ה"ציבילים" שבחבורה: ברצ'יק, אליעזר ביגר, פטר הופמן ואני קיבלנו הוראה להסתלק ולהגיע למילנו.
ואמנם המשטרה הצבאית הבריטית הופיעה, מן הג'יפ ירד סרג'נט דרום אפריקאי, שהיה לו קשה להסתיר את אהדתו כלפינו. לאחר שהוסכם איתו שמתוך אחריות לצרכים של הצבא הבריטי הוא יתן הוראה לכל המכוניות לחזור ליחידות, הוא הורה לחיילים האיטלקים להסיר את המחסומים. ועל המקום הוחלט לאיזה יחידות יחזרו המכוניות. הם התפצלו לחמש שש שיירות וקבעו את הנתיב שבו יסעו. היה זה אחד המבצעים היפים שנערכו שם, כי הבריטים גילו מהר מאוד שהמכוניות נעלמו להם והציבו מחסומים.

בתוך מחנות-התובלה כבר ידעו על בואן של המכוניות הגנובות, הכינו צבע, והמכוניות שעטו ברהרה פראית לתוך המחנות והתפזרו במוסכים, ועוד לפני שהמנוע שלהן התקרר מהדרך כבר צובעו במספר הנכון. מפקדי המחנות הישראלים לא נתנו למשטרה הבריטית להכנס, ובמשך יומיים מנעו את כניסתם בתואנות שווא. גם מכוניות ה-TTG נכנסו באותו לילה למחנות. לאחר פעולה זו הוחלט בצבא הבריטי להוציא מאיטליה את כל היחידות הארצישראליות. יותר לא יכולנו לעבוד עם היחידות הצבאיות ולהשתמש במספרים צבאיים למכוניותינו. לכן שכרנו מוסך גדול בסביבות מילנו שבו גרו גם חלק מהחברה (ואז גם הוחלט מי יערוק מהצבא הבריטי).

בפיקודו של אליעזר ביגר התארגנה יחידת התובלה של אונר"א. מעתה נשאו המכוניות שלנו מספרים של הג'וינט ושל אונר"א.

אנחנו הסתלקנו, כאמור, עוד לפני בוא המשטרה הצבאית הבריטית. הגענו לתחנת הרכבת, נסענו לגנואה ומשם אליעזר ואני חזרנו למג'נטה. ברצ'יק חזר למרכז במילנו, והחלה התארגנות מחדש.

"הווג'ווד" – 18 – 26 ביוני 46'

חזרתי, כאמור, למג'נטה. לאחר זמן מה הגיעו ישראל רותם ובנימין נתיב ועוד כמה חברה ואנו נשלחנו לסבונה להכין את ה"ווג'ווד", קורבטה בת 750 טון שנשאה דגל פנמי. היא הגיעה מאמריקה עם צוות אמריקאי. במשך השלושה שבועות שהכנו את הדרגשים עבדנו מאוד קשה. בהכנת המיטות עסקנו כמעט רק אנחנו, חמישה אנשים, ועוד כמה פליטים שהועסקו בעבודות שונות וכן צוות האוניה.

כשהסתיימו ההכנות יצאנו לקאפו ואדו בעזרת נווט איטלקי (רב החובל של "חנה סנש"), שם חיכו לנו כבר המעפילים – והם מוקפים בשוטרים. הסתבר שהמעורבות של הפרטיזנים הקומוניסטים גרמה לכך. באותו זמן פעלו שתי רשויות בצפון איטליה, זו של הפרטיזנים הקומוניסטים וזו של הממשלה. יחידות הפרטיזנים עוד לא התפזרו אז ובכמה הזדמנויות הם שיתפו איתנו פעולה. הפעם הם הכשילו אותנו. רוסו, מפקד אזור סבונה, נתן הוראה לעצור את התנועה בכביש הראשי כדי לאפשר לנו את העלאת המעפילים לאוניה. אלא שהוא לא היה ערוך לעימות עם המשטרה האיטלקית, וכאשר הופיעה המשטרה הם הסתלקו מהשטח וכך הופתענו באמצע ההעמסה.

יהודה ארזי, שהיה על הרציף, אמר שננסה להעלות על האוניה את הנשים. הוא עצמו נסע לסבונה לנהל משא ומתן עם מפקדת המשטרה האיטלקית. ביקשנו מהשוטרים רשות להעלות את הנשים והילדים באמתלה שבאוניה יש אוכל עבורם, כי הם כבר ממתינים יותר משבע שעות להפלגה. לאחר מכן העלינו גם את הגברים. ארזי הצליח לשלוח הודעה שאם הוא לא יחזור תוך שעתיים-שלוש, עלינו לפרוץ בכוח ולהפליג. וכך עשינו. בשעה תשע בבוקר נחתכו החבלים, העוגן הורם והאוניה הפליגה. כל השליחים העובדים באיטליה היו איתנו על האוניה, חששנו להשאיר אותם פן יאסרו. בחצות היום הורדה לים סירת מוטור ועליה שבעה השליחים שלנו באיטליה, הם צוידו באוכל, מים ודלק ופנו ללה ספציה. עוד באותו ערב קיבלנו הודעה שהם הגיעו בשלום.

על האוניה היו כ-1150 נוסעים, רובם יוצאי פולין, מקצתם מרוסיה, הונגריה ויוון. ברצ'יק היה מפקד האוניה והמלווים מירי כצנלסון, בנימין נתיב ואני. האלחוטאי היה משה ירושלמי.

ההפלגה עברה ללא תקלות. בקרבת חיפה האוניה נתפסה, המעפילים הורדו והובלו לעתלית. ללא התנגדות. המטרה היתה למלא את מחנה עתלית כדי ליצור לחץ על השלטונות. אני הסתלקתי בנמל. ירדתי מהאוטובוס ונכנסתי למשרד של אל-טוביה, שם החלפתי בגדים ויצאתי החוצה. הגעתי בדיוק ל"שבת השחורה". נסעתי לאחותי למעוז. שם לא נערכו חיפושים. ביום ראשון בבוקר באתי לבית סולל-בונה בחיפה, דוידקה מאוד שמח לראות שלא נאסרתי, והוא שלח אותי מיד לבית ההבראה בנוה ים עד יעבור זעם. כעבור כעשרה ימים עליתי על אוניית נוסעים שלקחה אותי שוב למרסיי.

בחזרה לאירופה – "יגור", אוגוסט 46'

לאחר שהבאנו ארצה את אוניית המעפילים "ווג'ווד" בה הייתי אחד המלווים, יצאתי שוב לאירופה ללוות אוניית מעפילים נוספת.

הפלגתי כנוסע סמוי על אוניית נוסעים קטנה בשם "קדיו", אוניית מלחמה קנדית שהוסבה לאוניית נוסעים. (נדמה לי שה"קדיו" שימשה אותנו בנסיעה קודמת לאירופה), עברנו דרך נמל אלכסנדריה במצרים וממנה לפיראוס, שם ירדו שני מלווים (אחד מהם היה קיפי), והלאה למרסיי שבצרפת. למרסיי הגעתי בסוף יולי 46'. הצלחנו לרדת לחוף בלי להתפס. ברציף חיכו לנו אנשים שהביאו אותנו למחנה עולים ליד העיר.

האחראי במרסיי היה שמריה צמרת מבית השיטה, איתו היו אבי שוורץ מדפנה, פולי פרקש (בן זאב) ועוד. בין שמריה צמרת ליהודה ארזי שהיה אחראי באיטליה לא שררה ידידות גדולה. למעשה ארזי הרחיק את שמריה מאיטליה, וזה בצרפת, לפחות מספרית, עשה יותר חייל. הודיעו לי שנקבעתי כמלווה לאוניה שגמרו להכינה, שמה יהיה "יגור" והיא עתידה לצאת בעוד יומיים מלה סיוטה, נמל קטן ליד מרסיי. ליד הנמל יש מחנה עולים וממנו הם יגיעו ברגל.

ביקשתי לבקר באוניה ולבדוק אם היא מתאימה ומצוידת כראוי. נאמר לי (על ידי שמריה) שזה בלתי אפשרי בגלל הסודיות הנדרשת. הדבר לא נראה לי. עסקתי בהכנת אוניה

לפני כן, כבר ליוויתי אוניה וחשבתי שנסיוני חשוב. אבל הלאו היה מוחלט.

למלווה יש דילמה: אם הוא מרבה לשאול שאלות ומעלה בעיות שונות, אומרים שהוא פוחד ומחפשים מישהו אחר. אני הערכתי את ידיעותי כימאי מעל לרוב חברי שלא יצא להם להתכשר באוניות סוחר, ולכן ראיתי יותר בעיות טכניות. תמיד נכנס השיקול של "סיכון מחושב", דבר מאוד אישי, שגולש לפעמים לסיכון בלתי מחושב, ואז תלויים בחסדי שמיים. היו הפלגות בעליה ב' שפשוט גבלו בחוסר אחריות. המלווים לעיתים היו מודעים לסכנות ולעיתים – לא, מחוסר ידע או מתוך הגישה של "יהיה בסדר".

לימים, כשעסקתי במחקר על התקופה, מצאתי בגנזי הממשלה הבריטית דו"חות רבים המתיחסים לעבירות חוק לגבי בטיחות אוניות המעפילים וכושר הפלגתן בתנאים שהיו. ברור שאילו היינו מדקדקים כהוראות החוק באשר לבטיחות – לא היינו מקיימים את עליה ב'. זו היתה הליכה על חבל דק.

הגעתי ללה סיוטה בשעות הערב. פגשתי שם את מלכה רופא האלחוטאית, חברת קיבוץ מעוז חיים. למלכה כבר היה ניסיון רב במחתרת. היא הספיקה להיות שליחה בעירק, מחופשת לחייל מארץ ישראל. כמו כן פגשתי שם אדם מבוגר כבן חמישים בשם מנחם מקבוצת כנרת. הוא השתלם בצרפת בגידול דגי בריכות ובתום לימודיו ביקש משאול אביגור, גיסו וחברו לקיבוץ ומפקד עליה ב' באירופה, לאפשר לו לתרום משהו למאבק, ולחזור לארץ עם אוניית מעפילים. לשם קונספירציה כונה משה. שמי המחתרתי היה עוזי.

אני עולה על ה"יגור", אוניה טורקית, קטנה וישנה שהמנוע שלה לא תקין, ואני מודעזע. הספינה היתה כבת 300 טון, עשויה מעץ, עם מערכת מפרשים ומנוע עזר קטן, בלי סידורי הצלה וכיבוי אש, ונראתה רעועה למדי. העולים שהגיעו והיו צריכים להכנס פנימה קיבלו שוק. היה עליהם לרדת לאיזה חור מתחת למחסן, וחלקם סירבו לעלות לאוניה.

האוניה תוכננה לקחת כ-650 מעפילים – קבוצות של קיבוצים מאורגנים מתנועות שונות, ביניהן קבוצות "הבונים" ו"השומר הצעיר" מאנגליה. חלקם היו בני נוער שבאו לאנגליה מאירופה לפני פרוץ המלחמה והשאר יהודים אנגלים. כמו כן היו קבוצות ממחנות ההשמדה וקבוצה גדולה של פרטיזנים שנלחמו בנאצים ביערות. כולם מאורגנים בקבוצות למפלגותיהם, ובראשם ראשי קבוצות שאיתם היה הקשר.

על הרציף הופיעו במפתיע שאול אביגור ואשתו עם שמריה צמרת. ניגשתי לשוחח איתם ולקבל הוראות אחרונות. שאול אביגור אמר שהוא מבקש שמשה (מנחם) חברו יהיה מפקד הספינה. היתה זו לי הפתעה רבתי. מה עושים? מנחם איננו איש ים וגם לא איש לוחם. אדם חביב מאוד, ודאי עם הרבה נסיון חיים, אבל היעמדו לו כוחותיו הפיסיים והנפשיים למסע כזה? אולי זה יישמע כהתחסדות אבל אף פעם לא נלחמתי על קידום ופיקוד. כשהדבר נפל עלי – השתדלתי. אבל במידון הקידום לא נטלתי חלק. אמרתי שאני שמח שיש אדם מבוגר ואחראי למשימה, וברור שאשתף איתו פעולה.

ראשוני העולים הגיעו בשורה עורפית אל האוניה, כל אחד נושא תרמיל או חבילה, לפעמים גדולה מגופו. נבהלתי. כבר עשיתי זאת קודם באיטליה, כשהכנו מעפילים לעליה. עמדתי בנקודת ההתכנסות לעליה, העברתי אותם אחד אחד לבדיקת חפציהם האישיים. כל אחד נצמד לצרורו. הניסיון הורה לי שלא לוותר על כלום. השתדלתי להשאיר ברשותם חפצים בעלי ערך נוסטלגי שנדדו איתם כל תקופת השואה, אבל החמרנו מאוד עם שמיכות, נעליים בלות ובעיקר עם נשק.

נוצר פקק בכניסות הצרות. האנשים גם לא רצו לרדת לבטן האוניה והיה צריך "לדחוף" אותם למטה. ראשי הקבוצות לא היו לעזר רב ונוצרה בעיה חמורה. רב החובל הטורקי נבהל, החליט שכבר עלו מספיק נוסעים ועצר את הכניסה. אשתו של שאול אביגור פרצה בבכי ממקומה ברציף, קשה היה לה לראות במחזה. שמריה לקח את רב החובל לחדרו וכנראה שלשל לידיו עוד כמה מטבעות זהב. מנהל הנמל הצרפתי ששיתף עמנו פעולה דחק בנו למהר, די היה בשיחת טלפון אחת למשטרה במרסיי להפסיק את ההעמסה. לבסוף החלטנו להעלות את כל האנשים על הסיפון ולצאת לים. שם נסתדר. זה היה ב-29 ביולי, 46'. בשעה שתיים אחר הצהריים יצאנו לים בעזרת גוררת – ישר דרומה, להתרחק מהחוף ומהמים הטריטוריאלים של צרפת.

מי השתייה דלפו מהטנקים. יש להחיל מייד משטר מים קפדני ולהעמיד שמירה מתמדת עד שנמצא פתרון.

הופיעה אצלי משלחת של שישה יהודים מגודלי זקן, ובעברית מגומגמת וידיש הודיעו שאין עבורם אוכל כשר. עניתי להם שהם לא היו אמורים להפליג איתנו, ורק עקב לחץ התנועה שלהם נוספו לרשימה ברגע האחרון. לבסוף התרצו: התפריט הכללי היה סרדינים, ביסקוויטים וירקות טריים, ובו-במקום הם הכשירו את הגבינה.

קשיים היו מצד שתי קבוצות: הפרטיזנים – קשוחים, עומדים על דרישותיהם, וכשלא מקבלים – לוקחים בכוח. והקבוצה השנייה היו הבעלים של הנשים ההרות. גם כאן היה מחדל ארגוני: ההוראות היו שנשים הרות מעל חמישה חודשים לא עולות באוניות מעפילים אלא מחכות לעליה באוניות נוסעים ועם סרטיפיקטים. אבל הם לא האמינו להבטחות והסתננו לאוניה.

מלכה הודיעה שאין לנו קשר אלחוטי. איך לשמור את הדבר בסוד מהצוות הטורקי? הרי הובטח להם שלא יפליגו לארץ ושבאחד מאיי יוון יועברו האנשים לספינה אחרת. וברור שאין עכשיו אפשרות לתאם פגישה עם הספינה

האחרת. פחדנו שרב החובל ישנה כיוון כשיוודע לו שהוא נוסע לארץ ישראל. למזלנו הוא נהג תמיד לנסוע לאורך החופים כאבות אבותיו. הוא חשש לצאת ללב ים פן יאבד את המיקום שלו.

עם ההשתרכות האיטית והחום הרב החלו להופיע מחלות עור, מכוויות השמש ומרחיצת הגוף במי ים. היו כמה אנשים שפשוט קפצו למים. זה כמובן מתכון להתאבדות והיה צריך להעמיד שמירה. היה צריך לשכנע את האנשים להפסיק רחצה זו מאחר שכמה מהם קיבלו פצעי מוגלה מכוערים. בבדיקות חוזרות של מצב מי השתייה התברר שיש להחמיר במשמעת המים, ונאלצנו להוריד את הכמות לליטר ומשהו ליום. לאנשי הצוות היו מים משלהם במיכלי המים התקניים שישנם בכל אוניה, והם הסתובבו על הסיפון עם בקבוקים ומכרו מים או קיבלו מנשים שווה כסף עבורם. איומי רב החובל לא הועילו.

על אף שהמצב באוניה נראה יציב וללא זעזועים – האנשים כאילו הסבינו איתו – הלך מצב רוחי ונעכר. רבצה עלי הידיעה שאין מים, אין קשר, ושצריך יהיה לאלץ את הצוות הטורקי להפליג לארץ. בלילות ישבתי ער על גג חדר ההגה, מסתכל על הסיפונים העמוסים באנשים חסרי תנועה ששמו את גורלם בידינו – ומה בידינו לעשות? בתוך תוכי גם הצטברה טינה. חשבתי שזה לא מגיע לנו – לא לאנשים שעל האוניה ולא לי אישית. לימים חזרה אלי הרגשה זו. אחריות אנשי היבשה מסתיימת עם הוצאת האוניה לים – ואז אנו נשארים לבדנו עם ההחלטות, עם איתני הטבע, ובעיקר עם מה שצריך היה להיעשות ולא נעשה.

אור ליום ה-11 לאוגוסט הגיח מעלינו מטוס סיור בריטי לפני שהצלחנו להוריד את האנשים אל מתחת לסיפון. בערב הופיעו שתי משחתות בריטיות ללוות אותנו לחיפה. ב-12 באוגוסט הגענו למפרץ חיפה והטלנו עוגן מחוץ לנמל. מסביב כלי שייט בריטים עם משטרה וצבא.

בינתיים ניגשה לספינה גוררת הנמל עם מי שתייה והחלה חגיגה גדולה. האנשים שתו והתרחצו, רקדו ושרו. ניגשה גם ספינת מוטור של "העוגן" והביאה לחם טרי ומזון. מפקד הסירה שהביר אותי שר לי לשים לב לככרות הלחם, ובאמת מצאנו בתוכן חבילות של אצבעות דינמיט, פתילים ונפצים. במכתב שצורף הודיע דוידקה נמרי שעומדים לגרש אותנו לקפריסין ועלינו להתנגד לגירוש בכוח. כל חיפה תפגין איתנו. ינסו לפרוץ לנמל ולשחרר אותנו. אם זה לא יצליח, יש לפוצץ את אוניית הגירוש, אבל למנוע אובדן חיים.

בינתיים הגיעה האוניה "הנרייטה סולד" עם ילדים מיוון. המלווים היו סמק (שמואל ינאי) וקיפי (אריה קפלן). קשרו אותם לידנו והחלפנו כמה מילים. החלטנו שאוניתנו תתנגד בכוח ואוניית הילדים תתנגד פחות.

בצד השני של המזח עגנו אוניות הגירוש "אושן ויגור" ו"אמפייר רייבל" – אוניות משא גדולות בנות כעשרת אלפים טון כל אחת.

הרציף היה מלא חיילי בריגדת הצנחנים בעלי הכומתות האדומות – "הכלניות", וגדרות תייל ומכלאות מסביב כמו לשבויים. הדובר היהודי שהאנגלים גייסו הודיע שתוך עשר דקות על העולים להתחיל לרדת מהספינה – ולא יורדו בכוח. על זה ענו המעפילים במטר חצים ובשירת התקווה. החיילים קיבלו הוראה להתחיל להוריד אנשים. המעפילים נאבקו וחבטו בחיילים. התנהל קרב שנמשך שלוש שעות. בשלב מסוים של המאבק החלטתי לעבור לאוניית הגירוש כדי לנסות לפוצץ אותה עוד בנמל, ותוך כדי מהלומות מספר לדרך צלחה, ירדתי לרציף. על הרציף העבירו את המעפילים בין שתי שורות חיילים שחיפשו בכליהם ובהזדמנות זו גם שפכו עליהם די די טי. כנראה שהייתי במעקב, כי כשעברתי בין שתי שורות החיילים קפצו עלי שני חיילים ולקחו אותי הצידה. ניגש קצין משטרה אנגלי ונערך עלי חיפוש מדוקדק. כמובן שגילו את הפתילה והנפצים. קראו למפקד הפעולה, מייג'ור מהצנחנים, והראו לו את השלל. פרץ ביניהם ויכוח. קצין המשטרה אמר שדרכי אפשר להגיע למפקדי האוניה והמייג'ור טען שקיבל הוראה ברורה להעביר לקפריסין את כולם, מלבד החולים והפצועים. שם יהיה מספיק זמן לחקור אותי. צידדתי בדעת המייג'ור והוא אמנם ניצח. צילמו אותי מכל צד ושילחו אותי בבעיטות לאוניית הגירוש.

ירדתי למחסן התחתון של האוניה, החלפתי בגדים וחבשתי כובע כדי לטשטש את זהותי. חיפשתי את משה. הוא היה במחסן השני, יושב משותק כמו בהלם. הוא סיפר שכאשר ראה שתפסו אותי על הרציף, חשב שהיתה הלשנה ועוד על ה"יגור" זרק מהר את הפתיל עם הנפץ למים. גם מלכה עשתה כך. כשראתה שתפסו אותי, זרקה את הכסף שניתן לנו לשעת חירום – 100 לירות סטרלינג. את מכשיר האלחוט המת שלה זרקנו עוד קודם לכן לים. בא לי לבכות. הסתכלתי בוהה על הכרמל שהלך ונעלם מאחורינו. אני לא כל כך בכיין מטבעי, אבל דמעות זלגו מעיני למראה האנשים בבלויי הסחבות המסתכלים בעצב אל הכרמל הנעלם. מה עוד עליהם לעבור כדי להגיע אל המנוחה והנחלה?

בקפריסין לא התנגדנו להורדת המעפילים מאוניית הגירוש כי מצבם הגופני והנפשי היה מעורער. המעפילים ההמומים ירדו בלי שום התנגדות אל אסדות הפלישה שהכניסו אותנו לנמל. מחבילותיהם כבר לא נשאר הרבה, כל אחד וצרור סמרטוטיו איתו. הועמסנו על משאיות ונלקחנו למחנה האוהלים בקראולוס שליד פמגוסטה.

מחנה קראולוס המרוחק כמה קילומטרים מפמגוסטה הוקם בחופזה, בלי שום סידורים אלמנטריים. נוצרה אנדרלמוסיה כללית. אנשים התנפלו על האוכל והשתלטו על האוהלים, בעוד החיילים הבריטים אובדי עצות. לא היתה ברירה אלא להקים שוב את המשטר שהנהגנו בספינה – עם ראשי הקבוצות, הטבחים, התורנויות, הניקיון וכל שאר המרכיבים

ההופכים את חיי המחנה לאפשריים. פניתי למייג'ור, מפקד המחנה, והצעתי שנשתף פעולה, הצגתי את עצמי כמפקד המעפילים, ואני בסך הכל בן 21.

"הנרייטה סולד" והילדים הגיעה מייד אחרינו. התארגנו יחד לניהול חיי המחנה. לאחר מכן, כשהגיעו גם ה"כ"ג" וה"כתריאל יפה" החלטנו שקיפי ייצג את המחנות בפני הבריטים. סמק חמק מהמחנה לשטח האי והחל לארגן את בריחת המלווים והחזרתם ארצה ולאירופה. הוא הסתייע בקומוניסטים יוונים ששיתפו איתנו פעולה נגד הבריטים. כאן החלו גם חיי האישיים. בין העולות באונייה "יגור" היתה נערה מאנגליה ממוצא יהודי-גרמני. רות שמה, תכולת עיניים ובהירת שיער, שמשכה את תשומת לבי. בלי שתרגיש עקבתי אחריה כל זמן הנסיעה, נזהר שלא ליצור קשר יותר קרוב. היא מאוד מצאה חן בעיני.

בינתיים הצטרף אלינו גם חברי ישראל רותם שבא כמלווה עם הספינה "תל חי" וגורש אף הוא לקפריסין. חיינו עם קיבוץ "הבונים" בפרופיל נמוך, מחכים לשעת כושר לחמוק החוצה. מסביב לגדר התיל של המחנה ניצבו מגדלי תצפית עם זרקורים, מאוישים בחיילים. שכבנו ליד הגדר, מנסים לעקוב אחר חילופי המשמרות ולבדוק את ערנותם. כל אחד מאיתנו יצא עם נערה ושמיכה כדי לא לעורר חשד. ראיתי לי דרך אלגנטית לצאת עם נערתי. בהתחלה סירבה, אבל כשהסברתי לה את מטרת התרגיל, שיתפה פעולה בשמחה.

שהיתי במחנה הגירוש כחודשיים, עד שיום אחד שאול אהרונוב ואני יצאנו מהמחנה עם קבוצת ילדים שיצאה לרחצה בים, כשהילדים חזרו למחנה הם הצליחו לבלבל את הספירה בעליה למכונית ואנחנו הסתתרנו עד חשיכה מאחורי סלע ועם חשיכה הלכנו לפמגוסטה. שם נפגשנו עם שאר החברה שחלקם יצאו מהמחנות בתור פועלים יוונים וחלקם חמקו מבעד לגדר. יצאנו תשעה אנשים ליוון על מנת להתפזר באירופה לשם המשכת העבודה.

רות הגיעה לארץ בדצמבר 46' והיתה בהכשרה בכפר בלום. באפריל 47' חזרתי לארץ וזמן קצר לאחר מכן נישאנו.

"חיים ארלוזורוב" - מרץ 47'

לקח לנו כחודשיים להגיע מפמגוסטה למרסיי, חודשיים רצופי הרפתקאות, שכוללים מרדף, מאסר, וכמעט מאסר על ידי הבריטים. עם הגיעי למרסיי הצטרפתי לצוות שעסק בהכנת האוניה "חיים ארלוזורוב", קורבטה קנדית. בצוות ההכנה היו גדע שוחט, אריה אליאב, ניסן לויתן, צבי כצנלסון, גד הילב ומוסיק (משה גדרון). האוניה יצאה ממרסיי לקופנהגן, שם המתנו לריכוזם של העולים בנמל טרלבורג שבשבדיה. המשטרה הדנית פיקחה על האוניה יומם ולילה כי האנגלים מסרו לה שאוניה זו נועדה להוביל נשים כדי למכור אותן לזנות בדרום אמריקה. לאחר כמה ימים נכנסנו לנמל טרלבורג, נמל קטן בדרום שבדיה, וחיכינו לעולים. והנה מגיעה רכבת שממנה יורדות גברות מפורכסות עם פרוות ומזוודות. בזמנו נחתם הסכם בין הרוזן טורנדוט לבין הימלר על הצלת מאות ילדות יהודיות. הילדות בגרו בינתיים והפכו לנשים, וקשה היה לשכנע אותן לוותר על המזוודות. כ-800 מעפילות עלו על האוניה. הצוות הישראלי כלל את גד הילב רב החובל, לובה אליאב מפקד האוניה, ניסן לויתן, מירי ואנוכי מלווים ומוסיק אלחואטאי. באיטליה הצטרפו אלינו כמה חיילים ישראלים שהיו בדרכם ארצה, ביניהם אברהם שביט. נכנסנו לנמל לה-הבר על מנת להצטייד בדלק, מים ואוכל ונעצרנו על ידי שלטונות הנמל הצרפתיים. בחלונות הגבוהים בפריז החל מו"מ מייגע על שחרורנו. בשלב מסוים הוחלט להעמיס כ-800 עולים נוספים מבסיס ההעמסה שליד טרנטו שבאיטליה. וכך, עם כ-1400 עולים, יצאנו בכיוון לארץ. אווירונים בריטים זיהו אותנו בשלב די מוקדם ומייד נשלחו אוניות מלחמה לכתר אותנו. התפתח קרב בין "חיים ארלוזורוב" לבין אוניות המלחמה, ולאחר תמרוני התחמקות הגיעה ספינתנו לחוף בת גלים.

החלטנו שחלק מהמלווים ימשיך עם העולים לקפריסין וחלק ישתדל לחמוק לחוף. נקבע שניסן לויתן ואברהם שביט מבין החיילים ואנוכי נגיע לחוף. התחבאנו בחדר ההגה המוצף מים ובלילה השתלשלנו לים מירכתי האוניה. על האוניה הריקה הוצבה כיתת שוטרים ערבים. שחינו לחוף, ביקשנו מקלט בבית של משפחה בבת גלים, מכרים מילדות. בבוקר נתנו להם את מספר הטלפון של סולל-בונה, ובתשע דוידקה נמרי בא לקחת אותנו.

הייתי די עייף מעליה ב', עייף מהנסיעות האלה. היתה לי אולי המגרעת שהייתי ימאי וראיתי איך זה הולך ואיך זה מתנהל ופשוט לא יכולתי. גם ה"חיים ארלוזורוב" היו לה בעיות חמורות מאוד מבחינה ימית. וביקשתי חופשה. אמרו לי: חופשה מקבל רק מי שמתחתן. כשרות חברתי הגיעה ארצה היא התקשרה עם אמי ועם אחותי ונוצר קשר משפחתי. אז אמרתי: בסדר, אני מתחתן ונוסע למעוז. חייתי במעוז חצי שנה. עבדתי עם אחותי במסגריה.

ופה אני רוצה להוסיף במאמר מוסגר: תמיד דיברנו מה יהיה הלאה. היינו חברים מאוד קרובים, אנשי הפלי"ם. אולי דווקא בגלל שלא השתפשפנו יותר מדי זמן יחד. כל אחד היה מוצב במקום אחר, לכן הפגישות היו מאוד סוערות, זו לא היתה מחלקה שכל השנים יחד. או גדוד. ולכן הידידות בינינו היתה כזו שתמיד רצינו לדעת האחד על השני. מה הוא עושה. ודיברנו על איזה גוף שנקים יחד אחרי שהעניין יגמר. דיברנו על הליכה לקיבוץ. או על הקמת קיבוץ חדש, קיבוץ ימי.

מכל מקום, בתום החופשה במעוז נקראתי לחזור והוטל עלי ריכוז קורס 8 של הפלי"ם בקיסריה. השתתפנו במספר פעולות של "המאבק", ביניהן פיצוץ הרדאר במשטרת אולגה. בפעולות אלה שימשנו בעיקר כסבלים: סחבנו את חומר הנפץ.

קורס חובלים מספר 5 – נובמבר 47'

ב-29 בנובמבר התקבלה באו"ם החלטה על חלוקת ארץ-ישראל. באותה עת התקיים בבנייני הטכניון בהדר הכרמל שבחיפה קורס חובלים, או קורס מפקדי אוניות מעפילים של הפלי"ם, ואני הייתי מפקדו. מורי בית הספר הימי לימדו ימאות, נביגציה ומתמטיקה ואני ומלווי האוניות לימרנו את נושא ההעפלה. הקורס אמור היה להמשך שישה חודשים ולמדו בו עשרים וחמישה חניכים. בתחילת הקורס גרו החניכים בקיבוץ יגור ומדי יום היו נוסעים לחיפה ללמוד. המצב הבטחוני בסביבה החמיר, התושבים הערבים היו מיידים אבנים על אוטובוסים והיה גם שימוש בנשק חם. בכמה פעולות תגמול של פלוגת הנמל של הפלי"ם השתתפו אנשי הקורס בלי לקבל אישור. היתה תחושה שאנו עומדים ערב מלחמה קשה והיה להם קשה לשבת וללמוד ימאות.

מפקד הפלוגה היה סמק ומפקד הגדוד הרביעי של הפלמ"ח שאליו השתייכה הפלוגה הימית היה יוספלה טבנקין. הבאתי לידיעתם הערכת מצב והצעה לפזר את הקורס למשימות דחופות יותר. החלטת הפיקוד היתה להמשיך בקורס כמתוכנן. האמת היא שגם אני רציתי בהפסקתו. נראה היה לי שאביא יותר תועלת בעבודה בשטח (למה הכוונה שטח?) אבל המשכנו בקורס כפי שהורו לי, כשאני מפיח מוטיבציה בחניכים, מנסה לשמור שלא ייצאו לפעולות קרביות – ללא הצלחה. לפי העייפות של כמה מהם במשך היום, שיערתי מה עשו בלילה. אישור לכך קיבלתי במהדורות החדשות ברדיו ובעיתונים. בדיעבד נוצר איזה חוסר אמון ביני לבין חניכי, כשאני מרגיש איך הם מערימים עלי – לבי איתם ובעיניהם אני נודניק.

באחד מימי סוף דצמבר 47' הגענו, חניכי ואני, ליגור באוטובוס הערב. אשתי הטרייה רות ואני גרנו אז בקרית עמל שבהמשך הדרך, בחדר בבית אמי רופאת השיניים. רות היתה בתחילת ההריון והשתדלתי להגיע הביתה כל ערב.

התעכבתי ביגור לסידורים ולשיחה, והנה אני מגלה שחיים בן דור, חניך בקורס, מתרוצץ בין האנשים ומחפש זוג נעלי עבודה. לחיפוש כזה יכולה להיות רק מטרה אחת: הצטרפות לפעולה. בירורי בפיקוד המקומי ונאמר לי שלאותו לילה מתוכננת פעולת תגמול נגד הכפר הערבי השכן בלד-א-שייך (היום תל חנן ובן דור), שתושביו השתתפו בטבח של עובדי בתי הזיקוק והפרייעו לתנועה בעמק.

חיים בן דור היה חברי מאז "המחנות העולים" ולאחר מכן בפלוגה ו' של הפלמ"ח. אהבתי אותו אהבת נפש בגלל עליזותו, שובבותו, פקחותו והידע הנרחב שלו בספרות ובשירה. היה כותב שירים בסתר ושימש לי כאב רוחני בלבטי הגיל והזמן. בשעתו ערק חיים מהפלמ"ח והתגייס לצי הבריטי. פגשתי אותו כימאי במדי מלח באלכסנדריה שבמצרים, מתוסכל על שלא נתנו לו להלחם בגרמנים והנה המלחמה מתקרבת לסיומה. שוב דיבר על עריקה. ולאחר כמה חודשים אמנם ערק והלך לקיבוץ מנרה למצוא מקלט וחברה. כשהתמניתי למפקד קורס 8 למפקדי סירות בקיסריה, שכנעתי את מפקד הפלוגה לקבלו לקורס, למרות שבפלמ"ח לא קיבלו חזרה עריקים. מקורס זה עבר חיים לקורס החובלים הנוכחי.

לקחתי את חיים הצידה והשבעתי אותו שלא להצטרף לפעולה. חיים הבטיח שלא ייצא. עד היום אני מכה על חטא שלא נשארתי באותו ערב ביגור. למחרת בבוקר, לפני צאתי את הבית, שמעתי על הפעולה ועל שני חללים. מיהרתי ליגור. חיים בן דור וחנן זלינגר נפלו. חנוק מכאב נסעתי לכפר חסידים לשם הובאו גופותיהם. על מצבת קברו כתוב שנפל בראשון לינואר 1948, בפשיטה על בלד-א-שייך. זמן קצר לאחר מכן נהרג אביו בהפצצה בירושלים. נשארו אם ובת חולה.

הוחלט אז להעביר את הקורס לחיפה והתמקמנו בבנין חדש לא מאוכלס של קופת חולים ברחוב גאולה. קשה לומר שהיתה תועלת רבה בלימודים.

בחיפה החלו הקרבות נגד הערבים, פיקוד העיר הקים עמדות וקווי הגנה בקווי התפר שבין שתי האוכלוסיות. את החלק הגדול של הורדת המורל של הערבים תרמו "היחידה המיוחדת" של הפלמ"ח ופלוגת הנמל של הפלי"ם. הלכו סיפורים על מעלליהם. יותר ויותר חניכים מהקורס נעלמו ליום או יומיים – וחזרו עם הבעה של שביעות רצון על פניהם.

לקחתי על עצמי תפקיד נוסף - קצין גיוס של הפלי"ם. ישבנו בבית "ההגנה" ברחוב בלפור פינת נורדאו עם "איש הנייבי" יהודה הלמן וגייסנו ימאים יוצאי הצי הבריטי, אנשי צי הסוחר הפלסטיני, אנשים מהפלוגות הימיות "הפועל", "צופי ים", "זבולון", אנשי נמל, ספנים של ספינות גרר ודייגים. את חלקם הכרתי מתקופת היותי ימאי בצי הסוחר וחלקם – מהנמל. כל היחידות ניסו "לחטוף" אנשים ונדרש כוח שכנוע גדול להציג את יתרונות החיים במחלקה הימית בקיבוץ לעומת השירות בחילות האחרים שהוקמו בצה"ל. נעשיתי מרצה ומטיף. כשהמצב בירושלים החמיר, וכיוון שהיינו שייכים עדיין לגדוד הרביעי של הפלמ"ח – העבירו לירושלים ימאים, שמאוחר יותר חלקם נפצעו ואף נהרגו. הייתי במצב שבו אני מגייס ימאים לפלי"ם - והם עוברים להלחם בירושלים.

פירוק המחלקה הימית והקמת חיל הים - מרץ 48'

במטה הפלוגה, ששכן בחדרה, הוטל על ישראל רוזנבוים (רותם), סגן מפקד הפלוגה, ועלי להתוות תוכנית לימיה צבאית. התוכנית שהוגשה בפברואר 48' למטה הפלמ"ח נקראה "תוכנית לפלמ"ח ימי". לדעתנו הפלי"ם היה הגרעין המתאים לייסד איתו כוח כזה. אבל בן גוריון לא רצה אותנו

שם. הוא חשש לתת בידנו כוח. הצל של אחדות העבודה עדיין נראה לו מאיים. העניין הזה של מפא"י-אחדות העבודה היה מאוד חריף, הפיקוד של הפלמ"ח היה בידי אנשי אחדות העבודה. והוא העדיף להעמיד בראש החייל מורה תל אביבי בשם גרשון ז"ק, ידיד אישי שלו. וגרשון ז"ק הביא את ידידיו, כולם נאמני מפא"י, שלא הבינו כלום בימאות.

בינתיים בן גוריון שלח שליחים לאירופה, ימאים מצי הסוחר, להשיג ציוד לחימה ימי, וב-17 במרץ 48' הוא הקים את השירות הימי, קרי "חיל הים". כאמור, גרשון ז"ק הביא עמו קבוצת חברים ממפלגתו, ביניהם אברהם עופר, שמעון הורן ולובה אליאב. ובעזרת כמה יועצים זרים, כמה מאנשי צי הסוחר הישראלי וכמה מיוצאי הצי הבריטי התחיל לקים את החייל. לאחר כמה שבועות החל המטה החדש לפעול – הקים בסיסים, גייס אנשים והחל לרכוש ציוד ימי.

בתחילה ניסה מטה הפלי"ם להלחם באופן זה של הקמת חיל הים, הרי אבי הקונספציה הראשונה של הפלי"ם היה זלמן פרח. על פי קונספציה זו, חיל הים צריך להתבסס על כלי שייט קטנים, מהירים, עם עוצמת אש חזקה, דבר שתאם בעצם את רוח הפלמ"ח. לנו הרי היתה קונספציה, אבל מאחר שבן גוריון לא קיבל את הקונספציה ולא את האנשים, הוא הסתמך על אנשי מפא"י שלא היתה להם קונספציה וגם לא הכישורים המקצועיים. נערכו ויכוחים בנושא זה עם בן גוריון, אולם הוא היה תקיף בדעתו: לחפש את המומחים בחו"ל; הפלי"ם יצטרף כיחידה שלמה לחיל הים. ברגע האחרון הועברו חלק מאנשי הפלוגה הימית להרי ירושלים להשתתף בקרבות הגדוד הרביעי (מבצע נחשון). חלק מאנשי הפלוגה נעלמו. הלכו למקומות שם חשבו לתרום יותר. הנשארים התחילו להשתלב בחיל הים.

מטה חיל הים גדל כמו קיקיון. קמו מחלקות חדשות: מחלקת תחבורה (לחלק את הרכבים לחברי המטה והקרובים); מחלקת נכסים (לחלק את הבתים מהרכוש הנטוש לחברי המטה והקרובים); משטרה צבאית לפי מתכונת הצבא הבריטי ובסיסים שונים לחיילים. היות והבריטים פינו בסיסי צי לפני צאתם, הזדרזו למלא את המחנות באנשים. ותוך זמן קצר היו בחיל הים אלפי אנשים. אם לסכם, היתה זו טעות גדולה מצד בן גוריון.

קורס חובלים - מחזור א'- 1945